

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ҒЫЛЫМ КОМИТЕТІ
Ш.Ш.УӘЛИХАНОВ АТЫНДАҒЫ ТАРИХ
ЖӘНЕ ЭТНОЛОГИЯ ИНСТИТУТЫ

«EDU.E-HISTORY.KZ»

ЭЛЕКТРОНДЫҚ ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

№ 2(18) сәуір-маусым 2019
ISSN 2710-3994

Бас редактор:
Қабылдинов Зиябек Ермұқанұлы

Редакциялық алқа:

- Абашин Сергей Николаевич – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Санкт-Петербургтегі Европа университеті (Ресей)
- Абдырахманов Толобек Абылович – тарих ғылымдарының докторы, профессор, И. Арабаев атындағы Қызғыз мемлекеттік университетінің ректоры. (Қырғызстан)
- Аяған Бүркітбай Ғелманұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Мемлекет тарихы институты директорының орынбасары. (Қазақстан)
- Әлімбаев Нұрсан – тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, Қазақстан Республикасы Орталық мемлекеттік музейінің директоры. (Қазақстан)
- Әбусейтова Меруерт Қуатқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі. ҚР БҒМ ҒК Р. Сүлейменов атындағы Шығыстану институтының «Тарихи материалдарды зерттеу» орталығының директоры. (Қазақстан)
- Әбіл Еркін Аманжолұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Мемлекет тарихы институтының директоры. (Қазақстан)
- Голден Кэтти Стромайл (Kathie Stromile Golden) – PhD, Миссисипи өңірлік мемлекеттік университеті (Mississippi Valley State University) (АҚШ)
- Кәрібаев Берекет Бақытжанұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, «Қазақстан тарихы» кафедрасының меңгерушісі. (Қазақстан)
- Қожамжарова Дария Пернешқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университетінің ректоры. (Қазақстан)
- Кожирова Светлана Басиевна – саясаттану ғылымдарының докторы, профессор, Фудан Университетінің Қытай және Орталық Азияны зерттеу орталығының мен «Астана» ХҒК бірлескен директоры (Қазақстан)
- Козодой Виктор Иванович – тарих ғылымдарының докторы, профессор. (Ресей)
- Көкебаева Гүлжауһар Какенқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты (Қазақстан)
- Көмеков Болат Ешмұхамедұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Халықаралық қытшақтану институтының директоры, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. (Қазақстан)
- Матыжанов Кенжехан Ісләмжанұлы – филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі, М.О. Әуезов атындағы әдебиет және өнер институтының директоры. (Қазақстан)
- Моррисон Александр (Morrison Alexander) – PhD, профессор Оксфордского университета (Великобритания)
- Муртазаева Рахборхон Хамидқызы – тарих ғылымдарының докторы, Мирзо Ұлықбек атындағы Өзбекстан ұлттық университеті «Өзбекстан тарихы» кафедрасының профессоры. (Өзбекстан)
- Панто Дмитрий (Panto Dmitri) – PhD доктор, Гданьск қаласындағы Екінші дүниежүзілік соғыс мұражайының ғылыми қызметкері. (Польша)
- Римантас Желвис (Želvyys Rimantas) – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Вильнюс педагогикалық университеті (Литва)
- Самашев Зайнолла Самашұлы – археолог, тарих ғылымдарының докторы, профессор, Герман археология институтының корр.-мүшесі. ҚР БҒМ ҒК Ә. Марғұлан атындағы Археология институты. (Қазақстан)
- Сайлан Болат Санабайұлы – тарих ғылымдарының докторы, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті. (Қазақстан)
- Смағұлов Оразақ Смағұлұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Балон ғылым академиясының корр.-мүшесі, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы сыйлықтың лауреаты, ғылым мен техниканың еңбек сіңірген қайраткері, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
- Сыдықов Ерлан Бәтташұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің ректоры. (Қазақстан)
- Таймағамбетов Жәкен Қожахметұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, ҚР Ұлттық музейі. (Қазақстан)

Жауапты редактор:
Қаипбаева Айнагүл Толғанбайқызы

Ғылыми редактор:
Қозыбаева Махаббат Мәлікқызы

Редактор:
Кубеев Рустем Жаулыбайұлы

Жауапты хатшы:
Қоңқабаева Арайлым

Техникалық хатшы:
Хумарзах Алтынбек

Главный редактор:
Кабульдинов Зиябек Ермуханович

Редакционная коллегия:

- Абашин Сергей Николаевич – доктор исторических наук, профессор, Европейский университет в Санкт-Петербурге (Россия)*
- Абдырахманов Толобек Абылович – доктор исторических наук, профессор, ректор Кыргызского государственного университета им. И. Арабаева (Кыргызстан)*
- Алимбай Нурсан – кандидат исторических наук, профессор, директор Центрального государственного музея Республики Казахстан (Казахстан)*
- Абусеитова Меруерт Хуатовна – доктор исторических наук, профессор, чл.-корр. НАН РК, директор Республиканского центра по изучению исторических материалов Института востоковедения имени Р.Б. Сулейменова (Казахстан)*
- Абиль Еркин Аманжолович – доктор исторических наук, профессор, директор Института истории государства КН МОН РК (Казахстан)*
- Аяган Буркитбай Гелманович – доктор исторических наук, профессор, заместитель директора Института истории государства КН МОН РК (Казахстан)*
- Голден Кэтти Стромайл (Kathie Stromile Golden) – PhD, Государственный университет долины Миссисипи (Mississippi Valley State University) (США)*
- Исмагулов Оразак Исмагулович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, член-корр. Болонской академии наук, лауреат премии им. Ч.Ч. Валиханова, заслуженный деятель науки и техники, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (г. Нур-Султан, Казахстан)*
- Карибаев Берекет Бахытжанович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, заведующий кафедрой истории Казахстана, Казахский национальный университет им. аль-Фараби (Казахстан)*
- Кожамжарова Дария Пернешовна – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, ректор Южно-Казахстанского университета им. М.Ауэзова (Казахстан)*
- Кожирова Светлана Басиевна – доктор политических наук, профессор, содиректор Центра исследования Китая и Центральной Азии Фуданьского Университета и МНК «Астана», руководитель Центра китайских и азиатских исследований (Казахстан)*
- Козодой Виктор Иванович – доктор исторических наук, профессор (Россия)*
- Кокебаева Гульжаухар Какеновна – доктор исторических наук, профессор, главный научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч.Валиханова КН МОН РК (Казахстан)*
- Кумеков Болат Ешимхамбетович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, директор Международного института кипчаковедения Казахского национального университета имени аль-Фараби, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (Казахстан)*
- Матыжанов Кенжехан Слямжанович – доктор филологических наук, профессор, чл.-корр. НАН РК, директор Института литературы и искусства им. М. Ауэзова (Казахстан)*
- Моррисон Александр (Morrison Alexander) – PhD, профессор Оксфордского университета (Великобритания) Муртазаева Рахборхон Хамидовна – доктор исторических наук, профессор кафедры «Истории Узбекистана» Национального университета Узбекистана имени Мирзо Улугбека. (Узбекистан)*
- Панто Дмитрий (Panto Dmitri) – доктор PhD, профессор, главный специалист научного отдела Музея Второй мировой войны г. Годаньска (Польша)*
- Римантас Желвис (Želvyys Rimantas) – доктор педагогических наук, профессор, Вильнюсский педагогический университет (Литва)*
- Самашев Зайнолла Самашевич – археолог, доктор исторических наук, профессор, чл.-корр. Германского археологического института. Институт археологии им. А.Маргулана КН МОН РК (Казахстан)*
- Сайлан Болат Санабаевич – доктор исторических наук, Казахский национальный университет им. аль-Фараби (Казахстан)*
- Сыдыков Ерлан Батташевич – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, ректор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Казахстан)*
- Таймагамбетов Жакен Кожажметович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, Национальный музей РК (Казахстан)*

Ответственный редактор:
Каипбаева Айнагуль Толганбаевна

Научный редактор:
Козыбаева Махаббат Маликовна

Редактор:
Кубеев Рустем Джаулыбайулы

Ответственный секретарь:
Конкабаева Арайлым Нурболатовна

Технический секретарь:
Хумарзах Алтынбек

Editor-In-Chief:

Kabuldinov Ziabek Ermukhanovich

Members of editorial board:

Abashin Sergei Nikolaevich – Doctor of Historical Sciences, Professor, European University at St. Petersburg (Russia)
Abdyrakhmanov Tolobek Abylovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Rector of I. Arabaev Kyrgyz State University (Kyrgyzstan)

Alimbay Nursan – Candidate of Historical Sciences, Professor, Director of the Central State Museum of the Republic of Kazakhstan (Kazakhstan)

Abusseitova Meruert Khuatovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of the NAS RK, Director of the Republican Center for the Study of Historical Materials at R.B. Suleimenov Institute of Oriental Studies (Kazakhstan)

Abil Yerkin Amanzholovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Director of the Institute of History of the State CS MES RK (Kazakhstan)

Ayagan Burkhitbai Gelmanovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Deputy Director of the Institute of History of the State CS MES RK (Kazakhstan)

Golden Kathie Stromile – PhD, Mississippi Valley State University (USA)

Ismagulov Orazak Ismagulovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Corresponding Member of Bologna Academy of Sciences, winner of Ch.Ch. Valikhanov Award, Honored Worker of Science and Technology, Professor of L.N. Gumilyov University (Kazakhstan)

Karibayev Bereket Bakhytzhonovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Head of the Department of History of Kazakhstan, Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)

Kozhamzharova Daria Perneshovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the NAS of the Republic of Kazakhstan, rector of the M. Auezov South Kazakhstan University (Kazakhstan)

Kozhirova Svetlana Bassieva – Doctor of Political Science, Professor, Co-Director of the Center for the Study of China and Central Asia of Fudan University and the International Scientific Complex of the National Company "Astana", Head of the Center for Chinese and Asian Studies (Kazakhstan)

Kozodoi Viktor Ivanovich – Doctor of Historical Sciences, Professor (Russia)

Kokebayeva Gulzhaukhar Kakenovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, chief researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology CS MES RK (Kazakhstan)

Kumekov Bolat Eshmukhambetovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Director of the International Institute of Kipchak Studies of the Al-Farabi Kazakh National University, Professor at L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan)

Matyghanov Kenzhekhan Slyamzhanovich – Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the NAS RK, Director of M. Auezov Institute of Literature and Art (Kazakhstan)

Morrison Alexander – PhD, Professor, University of Oxford (UK)

Murtazayeva Rakhborkhon Khamidovna – doctor of Historical Sciences, Professor at the Department of «History of Uzbekistan» of Mirzo Ulugbek National University of Uzbekistan. (Uzbekistan)

Panto Dmitri – PhD, researcher at the Museum of the Second World War in Gdansk (Poland)

Rimantas Želvys – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vilnius Pedagogical University (Lithuania)

Samashev Zainolla Samashevich – archaeologist, Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of German Archaeological Institute. A. Marghulan Institute of Archeology CS MES RK (Kazakhstan)

Sailan Bolat Sanabayevich – Doctor of Historical Sciences, Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)

Sydykov Erlan Battashevich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Rector of L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan)

Taimagambetov Zhaken Kozhakhmetovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, National Museum of the Republic of Kazakhstan (Kazakhstan)

Executive Editor:

Kaipbayeva Ainagul Tolganbayevna

Scientific Editor:

Kozybayeva Makhabbat Malikovna

Editor:

Kubeyev Rustem Dzhaulybayevich

Executive Secretary

Konkabayeva Arailym Nurbolatovna

Technical secretary:

Khumarzak Altynbek

327.8

ҚАЗАҚ-ҮНДІ ӘДЕБИЕТІНДЕГІ ҰЛТТЫҚ ХАРАКТЕРІ (САЛЫСТЫРМАЛЫ СИПАТЫ)**Шоинжанова М.Т.¹, Уалтаева А.С.²**¹2 курс PhD докторанты, Р.Б. Сүлейменов ат. Шығыстану институты.,²ВНС Института истории и этнологии им.Ч.Ч. Валиханова, к.и.н, ас. Профессор

Аңдатпа. Бұл мақалада қазақ-үнді әдебиетіндегі ұлттық ерекшелік сипатталады. Характер терминінің шығу тарихымен қатар, отандық және шет ел ғалымдарының ұлттық характерге берген тұжырымдамалары беріледі. Әдеби шығармадағы кейіпкердің ұлттық характерін оның ерекшеленген мінез-бітімі, ойлауы, сөйлеуі арқылы белгілі бір халықтың өкілі екендігін тануға болады. Ұлы жазушы М. Әуезов «Абай жолы» романында әйелдердің образын сомдау арқылы қазақ халқының әйелдеріне тән ұлттық характерін тамаша шеберлікпен жеткізгендігі айтылады. Сонымен қатар, мақалада дүниежүзілік әдебиет қазынасының бір бөлшегі болған көне үнді эпосы «Махабхарата» жырында да әйел образы ерекше жоғары қойылып, адалдық пен пәктік символы ретінде қарастырылғандығы жайлы айтылады. Үнді жазушысы Деваприя Рой өз шығармаларында үнді әйелінің характерін көрсетеді. Ұлттық мінез этностың, ұлттың, халықтың өмір тіршілігі мен әлеуметтік жағдайының тұтастығы арқылы танылады. Әрбір ұлттың өзіндік мінез-құлықтарының ерекшеліктері болады.

Түйін сөздер: ұлттық сипат, қарым-қатынас, ұлттық мәдениет, өзара байланыс, мінез-құлық, ұлттық характер

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ХАРАКТЕР В КАЗАХСКО-ИНДИЙСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ (СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ)**Шоинжанова М.Т.¹, Уалтаева А.С.²**¹PhD докторант 2-го года обучения, Институт востоковедения им. Р.Б. Сулейменова. Казахстан, г. Алматы.²ВНС Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова, к.и.н, ас. профессор, г. Алматы.

Аннотация. В этой статье описывается национальный характер в казахско-индийской литературе. Наряду с историей возникновения термина характер, так же даются формулировки о национальном характере отечественных и зарубежных ученых. Национальный характер персонажа в литературном произведении познается через его обособленное поведение, мышление, речь и которые характеризуют его как представителя определенной нации. В статье говорится, что в романе «Путь Абая» великий писатель М. Ауезов изображая образ женщин смог мастерский передать национальный характер женщин казахского народа. Так же в статье отмечается, что в древнеиндийском эпосе «Махабхарата», который стал частью сокровищницы мировой литературы, образ женщины особенно высоко ценится и рассматривался как символ верности и целомудрия. Индийская писательница Деваприя Рой в своих произведениях изображает характер индийской женщины. Национальный характер отражается через целостность быта и социального условия этноса, нации, народа. У каждой нации есть свои особенности свойственные национальному характеру.

Ключевые слова: национальный характер, национальная черта, взаимоотношение, поведение, взаимосвязь, национальная культура.

NATIONAL CHARACTER IN KAZAKH AND INDIAN LITERATURE (COMPARATIVE ANALYSIS)

Shoinzhanova M.T.¹, Ualtayeva A.S.²

¹2-nd year PhD student, IR.B. Suleimenov Institute of Oriental Studies. Kazakhstan, Almaty.

²Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology, al-Farabi Kazakh National University, Candidate of Historical Sciences. Almaty, Kazakhstan.

Abstract. The article reveals the national character in Kazakh-Indian literature. Along with the history of the term character, there are given the definitions of the national character given by the native and foreign scientists. The national character of a character in a literary work is known through his specific behavior, thinking, speech that characterize him as a representative of a certain nation. The article also reveals that the great writer M. Auezov in the novel «The Path of Abay» by portraying the image of women was able to convey the national character of the women of Kazakh people. In addition, the article states that in the ancient Indian epic «Mahabharata», which had become a part of the treasury of the world literature, the image of a woman was highly valued and considered as a symbol of faithfulness and chastity. Indian writer Devapriya Roy in her literary works portrays the character of Indian women. National character is reflected through the integrity of life and social conditions of the ethnic group, nation, people. Each nation has its own characteristics peculiar to the national character.

Keywords: national character, national feature, relationship, behavior, interrelation, national culture.

Кіріспе

«Характер» терминінің шығу тарихына көз жүгіртетін болсақ, алғаш рет «характер» термині Ежелгі Грекияда қолданыс тапқан. Аристотельдің шәкірті Феофрастың «Характерлер» кітабында бұл сөз адамдарды әлдебір түрге енудің өкілі ретінде басым жағдайда жаман жағынан анықталған болатын. «Сараңдық – шығын шығып кетушіліктен қорқу, сараңданады мынандай жан...», – деп, өзінің «30-шы жазбасын» осындай сөздермен бастап, ары қарай адамдардың жүріс-тұрысы мен қандай қимыл-әрекет жасайтыны жайында суреттейді. Осы терминді Лессинг, Гегель, Маркс, Энгельс, И. Тэн бастаған әдебиеттанудағы мәдени-тарихи мектептің өкілдері, сондай-ақ, XIX ғ. көптеген жазушы мен суретшілері кеңінен қолданды. О. Роден: «Суреткердің салиқалы назары түскен әр тіршілік иесінде, әр затта характер ашылып, яғни ішкі шындық сыртқы форма арқылы сәулеленеді», – деп жазды. Характер ұғымы адам тіршілігінің әлеуметтік-тарихи нақтылығы (конкретика) ретінде марксистік әдебиеттанудың өзегіне айналды.

Материалдар мен әдістер

Ал бүгінгі қолданыстағы қазақ тіліндегі арнаулы лексиканы құрайтын жекелеген сөздердің терминдік түрде жұмсала бастауын Абайдың қара сөздерінен, XIX-ғасырдың екінші жартысында шыққан газет-кітаптардан, журнал мен ғылыми еңбектерден кездестіруге болады. Нақты ғылым салалары бойынша терминологияның қалыптасуы алғашқы ғылыми еңбектер, оқулықтар, терминологиялық сөздіктердің жарық көруімен, олардың өзге тілдерден аударылуымен тығыз байланысты. Яғни, қазіргі қазақтың ғылыми терминологиясының тұтас жүйе ретінде қалыптаса бастауы да XIX-ғасырдың екінші жартысынан басталады. Бұл істің басында қазақ тілінде алғашқы оқулықтар, оқу құралдары мен түрлі деңгейдегі ғылыми және ғылыми-көпшілік еңбектер жазған А.Байтұрсынұлы, Е.Омарұлы, Х.Досмұхамедұлы, М.Әуезов, Ж.Күдерин, С.Қожанұлы, М.Дулатұлы, М.Жұмабайұлы, Ж.Аймауытұлы, Н.Төрекұлұлы, Қ.Кемеңгерұлы, Ғ.Қараш, К.Жәленов, Т.Шонанұлы сияқты қазақ зиялыларының есімдері аталуға тиіс.

Талқылау

Қазіргі уақытта орыс әдебиеттану ғылымында да бұл мәселеге ерекше назар аударылып, көптеген зерттеу жұмыстары жүргізілуде. Мәселен, өзінің диссертациялық жұмысында ғалым Владимир Тучков бұл мәселені өткір қойып, жақсы нәтижелерге жеткен. Тұшымды деген, мына бір пікіріне назар аударайық: «Один из традиционных подходов к изучению национального характера связан с анализом его через культурную продукцию: литературу, искусство. В таком контексте культура и национальный характер рассматриваются в неразрывном единстве, поскольку в культурных феноменах выражается ментальность нации, национальный гений. Согласно этой позиции, для того, чтобы понять народ, необходимо усвоить мировоззрение элиты, поскольку оно отражает национальный менталитет в наиболее ясной форме. Основываясь на этой традиции, многие публицисты, философы описывали русскую душу, опираясь на романы Ф.М. Достоевского, Л.Н. Толстого, А.И. Гончарова».

Көркем әдебиеттегі ұлттық мәселе міндетті түрде ұлттық характермен (мінезбен) тікелей байланысты екені айқын.

Ұлттық характер әдебиеттану ғылымында аса маңызды әрі зерттеліп жатқан мәселе. А. Лаушкина деген орыс ғалымы бұл мәселенің өзекті екенін осыдан қырық жыл бұрын айтып кеткен: «Проблема национального характера – вопрос важный, и малоизученный в современном литературоведении».

Нәтижесі. Академик Зәки Ахметовтың басшылығымен жарық көрген «Әдебиеттану. Терминдер сөздігінде»: «Ұлттық характер – шығармадағы кейіпкердің ұлттық сипатымен ерекшеленген мінез-бітімі, оның белгілі бір халықтың өкілі екендігін танытатын психологиялық және ойлау, сөйлеу өзгешелігі» деп анықтама береді [Бекниязов, 2016:398].

Қазақ халқы да өзге халықтар сияқты ерекшеленіп тұратын өзіне ғана тән сипаты мен қасиеттері бар халық. Қазақтың аса көрнекті ағартушы-педагогы Ыбырай Алтынсарин өзінің еңбектерінде халқының мінез-құлқына тән бірнеше қасиеттерді атап көрсеткен. Мысалы, қазақ халқына қарапайымдылық пен кішіпейілділік, ашық-жарқын көңіл мен кеңпейілділік, өзге нәсілді адамдарға деген достық және сыйластық көзқарас, қонақжайлылық пен пайымшылдық сияқты қасиеттер тән. Сонымен қатар, қазақтардың өз жері мен Отанына, туған еліне деген шексіз сүйіспеншілігі, мал шаруашылығымен айналасуға икемділігі, меймандостығы мен балажандығы, өмірдің қиыншылықтары мен әділетсіз істерге төзімділігі, сөз өнерін ардақтауы, шешендік қабілеті, еңбексүйгіштігі мен шыдамдылығы олардың жалпы және негізгі ұлттық қасиеттері болып табылады. Бұған мысал ретінде Қаз дауысты Қазыбек бидің мына сөздерін келтіруге болады:

Біз қазақ деген мал баққан елміз,
Ешкімге соқтықпай жай жатқан елміз,
Елімізден құт-береке қашпасын деп,
Жеріміздің шетін жау баспасын деп,
Найзаға үкі таққан елміз.
Ешбір дұшпан басынбаған елміз,
Басымыздан сөз асырмаған елміз.
Достықты сақтай білген елміз,
Дәм-тұзды ақтай білген елміз. [Radhakrishnan, 1988].

Әр халыққа ұлттық характер жасау үшін оның дүние танымын, психологиясын, әдет-ғұрпы сияқты қасиеттерін білу керек. Бұл жөнінде Н.В. Гоголь: «Ақын өмірге өз халқының көзқарасымен қарап, әр нәрсені ұлттық психологияға сәйкес құбылыстай сезініп, толғанғанда ғана ұлттық сипатты бейнелеп беруі мүмкін», – деген ой айтады. Мысалы орыстардың «Игорь полкы туралы жыры», Үнді халқының «Махабхаратасы», немістердің «Нибелунга туралы жыры»,

қырғыздардың «Манасы», қазақтардың дүниетанымын, мінез-болмысын айқындайтын батырлар жыры, ғашықтар жыры, тарихи романдар мен түрлі поэзиялық, прозалық шығармалар бар.

Мысалы, М.Әуезов «Абай жолы» романында «Абай бойында енді туып келе жатқан жаңашылдықтың қалыптасуын көрсету арқылы мен үлкен қоғамдық шындықты – ескі мен жаңаның диалектикасын, қарама-қарсылығын, күрес нәтижесінде ескіні жаңаның жеңуін ашуға тиіс болдым» дейді. Бұл роман-эпопеяда қоғамның тіршілігін, көшпенді халықтың өмірін, әке мен ананың балаға берген тәрбиесін ерекше суреттейді.

«Абай жолы» романында автор ұлттық мінездің үлгісін кеңінен көрсете білді. Ондағы кейіпкерлердің іс-қимылы, характері осыны байқатады. Романдағы Абайдың анасының сөзіне, іс-әрекетіне назар аударайық: «Көптен елін жерін сағынып келе жатқан бала Абай көп ішінен шешесін көріп жүре беріп еді, шешесі анадай жерде тұрып:

– Әй, шырағым балам, әуелі ар жағыңда әкең тұр. Сәлем бер!- деді.

Абай жалт қарап барып жаңа көрді. Анадай жерде, қонақ үйдің сыртында, қасында екі-үш үлкен кісі бар – әкесі Құнанбай тұр екен. Ыңғайсыздықпен қысылып қалған бала, шешесінің сондайлық салқын сабырының мәнін ұқты да, әкесіне қарай тез бұрылды.» [Әуезов, 1961: 59]

Ұзақ уақыт ұлын көрмей, сағынса да, сағынышын сездірместен салмақтық танытқан ана бір ауыз сөзбен әкенің орнын жоғары қою арқылы баланың бойына әкеге деген ілтипат пен сыйластықты сіңдіре білген ананың тәрбиесін бере білген қазақ әйелінің образы сомдалып тұр. Романға зер салсақ көз алдымыздан біріне-бірі ұқсамайтын әр қайсысы өз қалпымен, кескін-кейпімен, ерекше ішкі сырымен соны, тың туынды болып көрінетін, көптеген әйелдер бейнесін көрміз. Жазушы әйел образдары арқылы қазақ халқының ұлттық асыл қасиеттерін тамаша шеберлікпен жеткізеді.

Әдебиеттің халық ауыз әдебиетінен, яғни фольклордан өсіп жетілетіні заңдылық. Сондықтан халықтар арасындағы әдеби байланыс та бұл саланы айналып өте алмайды. Көне заманда мемлекет пен елдер арасындағы мәдени ауысулар сонау ескі дәуірден бастау алады. Қазақ фольклорында Үнді елінің дүниежүзіне белгілі ескі дәуірде дүниеге келген бірқатар шығармаларының сюжеттерін кездестіруге болады. Мысалға, атақты үнді «Калила мен Димна» шығармасының сюжеті негізінде құрылған біраз ертегілер бар. Ертегілердің көбі «Панчатантра», «Хитопедаша», «Шукасапрати» сияқты үнді жинақтарына негізделген. Жоғарыда аталған «Калила мен Димна» шығармасының қазақ халық ауыз әдебиетімен байланысы туралы, оның қазақ әдебиетінде көрініс беруі туралы А.Сейтқұлова өзінің «Калила мен Димна және оның қазақ халық ауыз әдебиетімен байланысы» атты мақаласында сөз етеді. Зерттеуші «Калила мен Димна» сюжеттері Д.Бабатайұлының, Майлықожааның, Мәделі Жүсіпқожаұлының, Шөженің мысал өлеңдерінде көптеп кездесетіндігі туралы сөз қозғайды [Сейтқұлова, 2004].

Тәуелсіз Үндістан өз елінің мәдениетінің демократиялық жағдайларда дамуы Сахитья Академиясы (Үндістан Республикасының әдеби академиясы) таныған бходжпур, догр, конкан, майтхил, манипур, раджастхан тілдеріндегі әдебиеттердің қайта өркендеуіне септігін тигізді. Санскрит әдебиеті – Үнді халықтарының біріккен әдеби тәжірибесінің нәтижесі, ортақ жетістігі. Ағылшын тілді әдебиет Үнді халықтарының көпғасырлық бай әдеби тәжірибесі мен Батыс әдебиеті жетістіктерінің синтезі іспеттес. Қазіргі көптілді Үндістан халықтарының күрделі ұлттық интеграция үрдісін бастан кешіруінде, халықтардың рухани өміріндегі жалпыға тән белгілерді күшейтуінде жалпы үнді әдеби үрдісінің рөлі ерекше.

Қазақтың ұлы жазушысы М.Әуезов «Индия очерктері» атты еңбегі қазақ-үнді байланыстарының дамуына зор үлес қосқаны белгілі. Автор шығармасында Үндістан бейнесін былай сипаттайды: «Индия халқы ерекше зер салып, өз дінін ақындық күйлерге көп ауыстырған. «Махабхарата», «Рамайна» тәрізді анық көркем, өзгеше мол, мұхиттай мол эпостық шығармалары болса, солары әрі дін, дұғалық мінажаттың, қысқасы құдайылық сыйпаты мол ескерткіштер.

Олардың берген тақырыптары, жырлаған оқыйғалары мүсін өнерінде, суретте, музыкада, сәулет өнерінде, Индия театрында шексіз мол тақырыптар тудырып, бәрінен де басым орын алған.» [Әуезов, 1958: 131]

Дүниежүзілік әдебиет қазынасының бір бөлшегі болған көне үнді эпостары «Махабхарата» және «Рамаяна» бұдан мөлшері екі мың жыл бұрын санскрит тілінде жазылған. «Махабхаратаны» қасиетті білім көзі ретінде де қабылдап, «индуизм энциклопедиясы» деп те атайды. «Махабхарата», «Рамаяна» үнді халқының мәдениетіне игі ықпал етті және қазіргі уақытта да ықпал етуде. Эпостар сан ұрпақтардың әдеби жұмысына таусылмайтын қайнар көз болды. Оның кейіпкерлері мен сюжеттері көптеген жазушыларға өлең, пьеса, әңгімелер жазуға әсер етті. Аталған эпостар әлемнің ең атакты шығармаларының қатарынан орын алады. Бұл жәдігерліктер тарихи аңыздарға жүгінеді және олардың мазмұнында ерте заманда болған шын оқиғалар туралы мәліметтер сақталған.

Белгілі бір шешім қабылдауда, белгілі бір адамды мақтауда немесе даттауда үнділер «Махабхаратаға» жүгінеді. Мысалға, адал әйел эпостағы Савитри немесе Драупадимен салыстырылса, мықты ер адам Арджуна мен Бхимасенаға, ал биліктегі дана адам Юдхистхираға теңеледі. [Махабхарата, 2005: 544].

Ересектер үшін эпос адамшылыққа баулитын қасиетті шығарма болса, балалар үшін бұл батырлар мен сұлулар туралы әңгімелер жинағы болып табылады.

Ұрпақтан ұрпаққа беріліп отырған поэма уақыт өте келе түрлі материалмен толығып отырды. Эпикалық шығармалармен қатар, оған мифологиялық, ертегілік, діни-философиялық, тарихи мазмұндағы шығармалар еніп отырды. Сондықтан болар, «Махабхарата» жәй эпикалық поэма ғана емес, бұл тұтас әдебиет, көне үнділер өмірінің энциклопедиясы.

«Ригведаның» қазақша аудармасының алғысөзін жазған Қазақстанда Үнді елшісі болған Видья Сагар Верма былай дейді: «Адамзат кітапханасының ең көне кітабы болып табылатын «Ригведа» қазақ тіліне аударылып, қазақ халқының да игілігіне айналғанына терең сезіммен ризашылық білдіремін. «Ригведа» кітабында: «Бүкіл ғаламды мұхиттай шексіз киелі сөз өзінің құдіретті ықпалымен шұғыла шашып, нұрландырып тұрады» деп айтылған. Осынау құдіретті сөздің киелі де қасиетті ұшқыны Веда мантраларынан таңдалып алынған осы кітапта молынан көрініс табады. Мен осы кітап шын мәнінде оқырманның жаны мен ойын нұрландырып, оның өмір жолына шұғыла шашып, іс-әрекетіне игілікті әсер ететініне сенемін.» [Chatterjee, 1943: 52] №

Үнді халқының әдебиетінде осы уақытқа дейін теңсіздік құрбаны болып жүрген әйел қауымының әйелдік бейнесі, ұлттық характері туралы шығармалар көптеп кездесіп жатады. Соның ішінде үнді жазушысы Деваприя Рой «Heat and Dust Project» және оның Прия Куриямен бірігіп жазған «Индира» атты шығармаларында үнді халқының нәзік те жасқаншақ әйел қауымын суреттейді. Оны жасқандыратын сол дәуір, қатал ескілік заңы. Автор Үндістандағы әйел қауымы қанша талапты, пысық болғанмен, тілегіне жете алмайтындығын айтады. Өйткені олардың талабына кедергі, бөгет болып отырған әділетсіз күш бар. Сондықтан осы әділетсіз күш құлауы керек және оны құлату қажеттігі туралы айтады. Үнді әйелдерінің бойында ұяңдық кездескенмен, жаңашылдықты аңсайтындары туралы сөз етіледі [Dalmia, 2003: 81]. Қараңғы халықтың тағдырын байлап отырған ескілік салт-дәстүрге қарсы үн көтереді. Сол қараңғылық пен надандықты әйелдердің теңсіздіктегі ауыр хал-жайы арқылы көрсеткен.

Қорыта келгенде, ұлттық характер категориясы өз бетімен дамиды, эстетикалық құндылық емес, халықтың қоғамдағы тұрмыс-тіршілігімен бірлікте дамиды. М. Әуезовтың «Абай жолы» романындағы әйел, аналардың характерін немесе үнді жазушысы Деваприя Ройдың «Heat and Dust Project», «Индира» атты шығармаларында үнді әйелінің характерін авторлар басқа кейіпкерлермен қарым-қатынасы арқылы көрсетеді.

Шығармада ұлттық характер ұлттық әдебиеттің ерекшелігін айқындайтын фактор ретінде

қарастырылады.

Белгілі бір ұлттың өмірді тануы, оны қабылдауы өзі тұратын ортаға, қоғамдық жағдайға, климат пен табиғатқа байланысты туып, қалыптасатыны сияқты оның образы да сол орта мен қоғамды сипаттаумен туындайды.

Қазақ-үнді әдеби байланыстар кеңес одағы кезеңінен қайта жандана бастап, бүгінгі тәуелсіз Қазақстан тұсында да өз дамуын тоқтатқан жоқ. Тәуелсіз Қазақстан Үндістан елімен барлық салада қарым-қатынас орнап, мәдениет саласында, оның ішінде әдебиет саласында да байланыстар даму үстінде. Бұған екі елдің ақын-жазушыларының өзара қарым-қатынасы мен бір-бірін аударған шығармаларынан байқауға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Бекниязов Т. Ұлттық характер // Әдебиеттану. Терминдер сөздігі. / Құраст.: З.Ахметов. – Семей-Новосибирск: «Талер-Пресс», 2006. - 398 б.
2. Қаз дауысты Қазыбек би. Энциклопедия. - Астана: Фолиант, 2013. 632 б.
3. Әуезов М. Абай жолы. - Алматы, 1961. 1-т. - 59 б.
4. Сейітқұлова А. «Калила мен Димна» және оның қазақ халық ауыз әдебиетімен байланысы // ҚазҰУ хабаршысы. Шығыстану сериясы, 2004жыл, № 1 (26).
5. Әуезов М. Индия очерктері (көріністері). – Алматы: Көркем әдебиет, 1958 жыл, – 131 б.
6. Махабхарата. Рамайна. – Астана: Аударма, 2005. – 544 б.
7. «Ригведа». – Алматы: «Өлке», 2004. – 200 б.
8. Нілібаев Ә. Қос қағида // Жұлдыз. 2009, 4 сәуір. – 192-200-бб.
9. Веда ілімі: Ежелгі үнді мифологиясынан (ведалар) мәтінінен қазақша аударма // Әлемдік философиялық мұра: 20 томдық. – Алматы: Жазушы, 2005. – Т. 1: Ежелгі Шығыс философиясы. – 80-116-бб.
10. Зубов В.П. Аристотель,. - М.,1963.
11. Radhakrishnan S. Reader. An Anthology. - Bombay, 1988.
12. Нілібаев Ә. Асыл адам: Өлеңдер, поэмалар. – Алматы: Жазушы, 1989. – 120 б.
13. Веда ілімі: Ертедегі үнді мифологиясынан (ведалар) мәтінінен қазақша аударма // Әлемдік философиялық-қоғамдық мұра: 20 томдық. – Алматы: Жазушы, 2005. – Т.1: Ежелгі Шығыс философиясы. – 80-116-бб.
14. Индра Нат Чаудхури. Индийская литература // Очерки по мировой литературе рубежа XX –XXI столетия. – Алматы, 2006.
15. Нілібаев Ә. «Махабхаратаны» 20 жыл аудардым // Айқын. – 2009. – 8 желтоқсан.
16. Ибн аль-Мукаффа Калила и Димна / перевод с арабского Б. Шидфар. - М.: «Художественная литература», 1986
17. Образ Индии в русской литературе. - Петрозаводск, 2011.
18. <http://cheloveknauka.com/obraz-indii-v-russkoy-literature#ixzz5iAYNysJ1>
19. Chatterjee, A.C. British contributions to Indian studies Text. / Atul Chandra Chatterjee. London, 1943. - 52 p.
20. Dalmia, V. Orienting India Text.: European knowledge formation in the Eighteenth and Nineteenth centuries / VasudhaDalmia. Delhi, 2003. - 81 p.
21. Sardar, Z. Orientalism Text.: Concepts in the Social Sciences / ZiauddinSardar; [series editor: F. Parklin]. - New Delhi, 2005. - 136 p.

References

1. Bekniazov T. Ultyyk haracter. // Adebiettanu. Terminder sozdigi./kurasturgan Z.Ahmetov. - Semey-Novosibirsk: «Taler-Press», 2006. - 398 b.
2. Qaz dauisty Qazbek bi. Inziklopedia. - Astana: Foliant, 2013. - 632 b.
3. Ayezov M. Abay joli. - Almaty, 1961. 1- tom. - 59 b.
4. Seitkulova A. «Kalila men Dimna» jane onin qazaq halik auiz adebietimen baylanisi // Qaz UU habarshisi. Shigistanu seriasy. - 2004. - № 1 (26).
5. Ayezov M. India ocherictery (korinisteri). – Almaty: Korkem adebiet, 1958. – 131 b.
6. Mahabharata. Ramayana. - Astana: Audarma, 2005. – 544 b.
7. «Rigveda». - Almaty: «Olke», 2004. – 200 b.
8. Nilibaev A. Qos qagida // Juldiz. - 2009. - 4 sayir. –192-200-b.
9. Beda ilimi: iejelgi undi mifologiasinan (vedalar) matinine qazaqcha audarma// Alemdik filosofia mura: 20 tomdik.- Almaty: Jazushi, 2005.- 1 t.: Iejelgi Shigis filisofiasy,11-55-b.
10. Zubov B. Aristotel. - M., 1963.
11. Radhakrishnan S. Reader. An Anthology. - Bombay, 1988.
12. Nilibaeb A. Asyl adam: olender, poiemalar. - Almaty: Jazushi, 1989. - 120 b.
13. Beda ilimi: iejelgi undi mifologiasinan (vedalar) matinine qazaqcha audarma // Alemdik filosofia mura: 20 tomdik. - Almaty: Jazushi, 2005.- 1 t.: Iejelgi Shigis filisofiasy, 60-80-b.
14. Indira Hat Shaudhuri. Indiskaya literature// osherki po miroboi literature rubeja XX –XXI stoletia. – Almaty, 2006.
15. Nilibaev A. «Mahabharatani» 20 jil audardim // Aiqyn. - 2009. - 8 jeltoqsan.
16. Ibn al-Muqaffa Kalila I Dimna herevod s arabskogo B.Shidfar. - M.; «Hudojestvennaya literatura», 1986.
17. ObrazIndii v russkoi literature, Nauchnayarabota 2011, Petrozavodsk.
18. <http://cheloveknauka.com/obraz-indii-v-russkoy-literature#ixzz5iAYNysJ1>
19. Chatterjee A.C. British contributions to Indian studies Text. / Atul Chandra Chatterjee. - London, 1943. - 52 p.
20. Dalmia V. Orienting India Text.: European knowledge formation in the Eightinth and Nineteenth centuries / Vasudha Dalmia. - Delhi, 2003. - 81 p.
21. Sardar Z. Orientalism Text.: Concepts in the Social Sciences / Ziauddin Sardar; [series editor: F. Parklin]. - New Delhi, 2005. - 136 p.

МАЗМҰНЫ

Алиакбарова А.П., Дүкенбаева З.О. ТҮРКИЯДАҒЫ ҚАЗАҚ ДИАСПОРАСЫНЫҢ ТАРИХЫ.....	5
Губайдуллина М.Ш., Лю Ци, Суйналиев А.А. ҚАЗАҚСТАН – РЕСЕЙ ЖӘНЕ ЕУРАЗИЯЛЫҚ ДИПЛОМАТИЯ ҚАТЫНАСТАРЫ.....	11
Жақсылықов А.Ж., Мәжен Е., Жамашев А. БҰХАР ЖЫРАУДЫҢ ПОЭЗИЯСЫНДАҒЫ ДІНИ САРЫН.....	20
Жансеитова М.М. АСЫЛБЕК СЕЙІТОВ ҚУҒЫН-СҮРГІН ҚҰРБАНЫ.....	29
Жанұзақ Р.Ж. МЕМЛЕКЕТТІК ДУМАҒА САЙЛАНҒАН ҚАЗАҚ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ҚЫЗМЕТІНДЕГІ НЕГІЗГІ МӘСЕЛЕЛЕР (1906-1907).....	34
Жораева Г.Т. ҰЛТ ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯСЫНЫҢ ҚУҒЫНДАЛУ ТАРИХЫ (XX ҒАСЫРДЫҢ 20 ЖЫЛДЫҢ СОҢЫ-30 ЖЫЛДЫҢ БАСЫ).....	40
Жуманова А.З. 1940 - 1980 ЖЖ. БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ТІЛДІК РЕФОРМА ЖӘНЕ ОНЫҢ ЖҮЗЕГЕ АСУЫ.....	46
Жүрсінбаев Б.А. ТҮРКИСТАНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ҰЙЫМДАРДЫҢ КЕҢЕСТІК БИЛІКТІҢ ОРНАУЫНА БАЙЛАНЫСТЫ ҰСТАНЫМДАРЫ.....	61
Икрам Н.Ә. ҰЗЫНАҒАШ ШАЙҚАСЫНЫҢ СЕБЕПТЕРІ МЕН НӘТИЖЕСІ.....	73
Исова Л., Стыбаев Б. ҚАЗІРГІ КЕЗЕНДЕГІ ҚАЗАҚСТАН-МАЖАР ҚАТЫНАСТАРЫНЫҢ АХУАЛЫ МЕН ДАМУ КЕЛЕШЕГІ.....	79
Каттабекова Н.Қ. КӨНЕ ТҮРІКТЕРДЕГІ ТӘңІРШІЛДІК.....	87
Күркеев Е.М. ЭТНИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ СӘЙКЕСТІКТІҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	94
Кыйзатова С.М. ҚАЗАҚ ЖАСТАРЫНЫҢ ҰЛТАРАЛЫҚ НЕКЕЛЕРІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ.....	99
Қабдолдина К.Қ. КЕҢЕСТІК ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚАЗАҚ ӘЙЕЛДЕРІНІҢ ТЕНДІК МӘСЕЛЕСІ.....	106
Қалиолла А., Шарыпқазы Н. ҚЫТАЙ «СҮЙЕК ЖАЗУЫНЫҢ» ТАБЫЛУЫ МЕН ҒЫЛЫМИ АЙНАЛЫМҒА ЕНУІ.....	113
Қасабекова Е.Қ. ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ДІНДАРЛЫҚ ДӘСТҮРЛЕРІНЕ ШОЛУ.....	121
Қозыбақова Ф.А., Бекмаш Ә.С. РАЙЫМБЕК БАТЫР ЖӘНЕ ОНЫҢ КЕСЕНЕСІНІҢ САЛЫНУ ТАРИХЫНАН.....	129
Қоңырбаев Н.Ө. XIX ҒАСЫРДЫҢ АЯҒЫНДАҒЫ ОМБЫ УЕЗИ ҚАЗАҚТАРЫНЫҢ КӘСІПШІЛІГІ.....	137
Қуанбай О.Б. ҚАЗАҚ - ЖАПОН ТІЛДЕРІНІҢ ТАРИХИ ТАМЫРЛАСТЫҒЫ.....	144
Лебаев Ф.Р. СЕМЕЙ ІШКІ ОКРУГЫНЫҢ ҚҰРЫЛУЫ: ТАРИХНАМАЛЫҚ АСПЕКТ.....	166
Маулит Б., Шарыпқазы Н. ҚЫТАЙ ИМИДЖІНІҢ ҚАЛЫПТАСУ ФАКТОРЫ.....	174
Мырзабеков М.С., Мырзабекова Р.С. ДЖ. У. БУШ ТҮСЫНДАҒЫ АҚШ СЫРТҚЫ САЯСАТЫНЫҢ БАСТЫ ҰСТАНЫМДАРЫ.....	186
Нұрсұлтанова Л.Н., Аубакирова Д.Н. ҚАЗАҚСТАН-ЕУРОПАЛЫҚ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ЖОБАЛАР.....	197
Омарова Г.Ә., Мурзаходжаев Қ.М. ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫНЫҢ ЭТНО-ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ ДАМУЫ (1999-2018 ЖЖ.).....	207
Сандыбаева А.Д. ТҮРКИСТАН ҚАЛАСЫНДАҒЫ XIX ҒАСЫРДЫҢ СОҢЫ МЕН XX ҒАСЫРДЫҢ БАС КЕЗІНДЕГІ ӘЛЕУМЕТТІК-САЯСИ ҮДЕРІСТЕР.....	215

Сәтенова М.Р., Шалабаева А.Б. ҰЛЫ ЖҮЗ ҚАЗАҚТАРЫНЫҢ РЕСЕЙ БОДАНДЫҒЫН ҚАБЫЛДАУ ТАРИХЫНАН.....	222
Сәкен С.И. НОҒАЙЛЫ ДӘУІРІ ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ЭПОСЫ.....	232
Смағұлов Б. XVIII –XX ҒАСЫРЛАРДА ҚАЗАҚТАРДЫҢ ЭТНИКАЛЫҚ ҚҰРАМЫНДАҒЫ «ҚОЖА» ГЕНЕАЛОГИЯЛЫҚ ТОБЫ.....	243
Танатарова Ж.Т., Маратова С.А. ҚАЗАҚСТАН МЕН ТҮРКИЯ АРАСЫНДАҒЫ ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ЖӘНЕ МӘДЕНИ-ТАРИХИ ҚАТЫНАСТАР (ТӘУЕЛСІЗДІК ЖЫЛДАРЫ).....	259
Тасилова Н.А. ТӘУЕКЕЛ ХАННЫҢ ҚАЗАҚ МЕМЛЕКЕТТІЛІГІН НЫҒАЙТУДАҒЫ РӨЛІ МЕН СЫРТҚЫ САЯСАТТАҒЫ ҰСТАНЫМЫ.....	263
Токбергенова З.С. ТҮРКІСТАН ӨЛКЕСІНДЕГІ ЖӘДИДШІЛДІК ҚОЗҒАЛЫСТЫҢ ҚЫЗМЕТІ.....	271
Токболат С.Т. ТҮРКІСТАН ӨЛКЕСІНДЕГІ ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ҰЙЫМДАРДЫҢ БОЛЬШЕВИКТЕРМЕН ҚАТЫНАСЫ.....	284
Уалтаева А.С., Отар А.С. Ғ.Н. БӨКЕЙХАНОВ ҚОҒАМ ЖӘНЕ МЕМЛЕКЕТ ҚАЙРАТКЕРІ.....	296
Уразмагамбетов Н.Н. ШЕТЕЛ ҒАЛЫМДАРЫ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ АШАРШЫЛЫҚ МӘСЕЛЕСІНІҢ ЗЕРТТЕЛУІ.....	301
Хакім А.Е. ТАРИХ-И РАШИДИ ШЫҒАРМАСЫНДАҒЫ МОҒОЛСТАНҒА ҚАТЫСТЫ ЖЕР-СУ АТТАРЫ.....	307
Шакенов С.Т., Ермағамбетов А.Е., Рысбек Б. ҚАЛБА-НАРЫМ ӨҢІРІНДЕГІ ЕЖЕЛГІ МЕТАЛЛУРГИЯ, ТАУ- КЕН ІСІНІҢ ЗЕРТТЕЛУ ТАРИХЫНДАҒЫ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕР.....	317
Шалдарбекова А. ТҮРКІ ӨРКЕНИЕТІНІҢ ХРОНОЛОГИЯСЫ МӘСЕЛЕСІ БОЙЫНША.....	323
Шалдарбекова А.Б. ҚАЗАҚСТАНДА РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ САНА СЕЗІМНІҢ ҚАЗІРГІ КЕЗДЕГІ ЖАҒДАЙЫ ТУРАЛЫ: ТАРИХИ КӨЗҚАРАС.....	328
Шарапова Қ. МҰСТАФА ШОҚАЙ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ ТӘУЕЛСІЗДІК ИДЕЯСЫ.....	333
Шоинжанова М.Т., Уалтаева А.С. ҚАЗАҚ-ҮНДІ ӘДЕБИЕТІНДЕГІ ҰЛТТЫҚ ХАРАКТЕРІ (САЛЫСТЫРМАЛЫ СИПАТЫ).....	338
Эрейли А.Б., Мақашева К., Шалкеева З. ИСЛАМ ЫНТАМАҚТАСТЫҚ ҰЙЫМЫНЫҢ ДАУ- ЖАНЖАЛДАРДЫ РЕТТЕУДЕГІ ӨЛЕУЕТІ.....	345

СОДЕРЖАНИЕ

Алиакбарова А.П., Дукенбаева З.О. ИСТОРИЯ КАЗАХСКОЙ ДИАСПОРЫ В ТУРЦИИ.....	5
Губайдуллина М.Ш., Лю Ци, Суйналиев А.А. ОТНОШЕНИЯ КАЗАХСТАН – РОССИЯ И ЕВРАЗИЙСКАЯ ДИПЛОМАТИЯ.....	11
Жаксылыков А.Ж., Мажен Е., Жамашев А. РЕЛИГИОЗНЫЕ МОТИВЫ В ПОЭЗИИ БУХАР ЖЫРАУ	20
Жансеитова М.М. ЖЕРТВА РЕПРЕССИЙ АСЫЛБЕК СЕЙТОВ.....	29
Жанұзақ Р.Ж. ОСНОВНЫЕ ВОПРОСЫ В РАБОТЕ ДЕПУТАТОВ-КАЗАХОВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ДУМЫ (1906-1907).....	34
Жораева Г.Т. ИСТОРИЯ РЕПРЕССИЙ КАЗАХСКОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ (КОНЕЦ 20-Х-НАЧАЛО 30-Х ГГ. XX ВЕКА).....	40
Жуманова А.З. ЯЗЫКОВАЯ РЕФОРМА В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ И ЕЕ РЕАЛИЗАЦИЯ В 1940-1980-х гг.....	46
Джурсунбаев Б.А. ПОЗИЦИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ ТУРКЕСТАНА В СВЯЗИ С СТАНОВЛЕНИЕМ СОВЕТСКОЙ ВЛАСТИ.....	61
Икрам Н.А. ПРИЧИНЫ И ПОСЛЕДСТВИЯ УЗУНАГАЧСКОЙ БИТВЫ.....	73
Исова Л., Стыбаев Б. СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНСКО-ВЕНГЕРСКИХ ОТНОШЕНИЙ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ.....	79
Катгабекова Н.К. ТЕНГИРИАНСТВО У ДРЕВНИХ ТЮРКОВ.....	87
Куркеев Е.М. НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ЭТНИЧЕСКОЙ И НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ.....	94
Кыйзатова С.М. МЕЖНАЦИОНАЛЬНЫЕ БРАКИ КАЗАХСКОЙ МОЛОДЕЖИ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ.....	99
Кабдолдина К.К. ПРОБЛЕМА РАВЕНСТВА КАЗАХСКИХ ЖЕНЩИН В СОВЕТСКОМ КАЗАХСТАНЕ.....	106
Қалиолла А., Шарыпқазы Н. ОТКРЫТИЕ КИТАЙСКИХ «ПИСЕМ НА КОСТЯХ» И ИХ ВВЕДЕНИЕ В НАУЧНЫЙ ОБОРОТ	113
Касабекова Е.К. ОБЗОР РЕЛИГИОЗНЫХ ТРАДИЦИЙ КАЗАХСКОГО НАРОДА.....	121
Қозыбақова Ф.А., Бекмаш Ә.С. ИЗ ИСТОРИИ БАТЫРА РАЙЫМБЕКА И ЕГО МАВЗОЛЕЯ.....	129
Конырбаев Н.О. РЕМЕСЛА У КАЗАХОВ ОМСКОГО УЕЗДА КОНЦА XIX ВЕКА.....	137
Қуанбай О.Б. ИСТОРИЧЕСКАЯ ОДНОКОРЕНЕННОСТЬ КАЗАХСКОГО И ЯПОНСКОГО ЯЗЫКОВ.....	144
Лебаев Ф.Р. ФОРМИРОВАНИЕ СЕМИПАЛАТИНСКОГО ВНУТРЕННЕГО ОКРУГА: ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ.....	166
Маулит Б., Шарыпқазы Н. ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ИМИЖДА КИТАЯ.....	174
Мырзабеков М.С., Мырзабекова Р.С. ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ США ПРИ ДЖ. У. БУШЕ.....	186
Нурсултанова Л.Н., Аубакирова Д.Н. КАЗАХСТАНСКО-ЕВРОПЕЙСКИЕ ИНВЕСТИЦИОННЫЕ ПРОЕКТЫ.....	197
Омарова Г.А., Мурзаходжаев К.М. ЭТНО-ДЕМОГРАФИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ НАСЕЛЕНИЯ КАЗАХСТАНА (1999-2018 ГГ.).....	207
Сандыбаева А.Д. СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ В ГОРОДЕ ТУРКЕСТАНЕ В КОНЦЕ XIX - НАЧАЛО XX ВВ.....	215

Сатенова М.Р., Шалабаева А.Б. ИЗ ИСТОРИИ ПРИНЯТИЯ РОССИЙСКОГО ПОДДАНСТВА КАЗАХАМИ СТАРШЕГО ЖУЗА.....	222
Сакен С.И. НОГАЙСКАЯ ЭПОХА И КАЗАХСКИЙ ЭПОС.....	232
Смагулов Б.К. ГЕНЕАЛОГИЧЕСКАЯ ГРУППА «ҚОЖА» В ЭТНИЧЕСКОМ СОСТАВЕ КАЗАХОВ В XVIII–XX В.....	243
Танатарова Ж.Т., Маратова С.А. ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ И КУЛЬТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ КАЗАХСТАНОМ И ТУРЦИЕЙ (В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ).....	259
Тасилова Н.А. РОЛЬ ТАУЕКЕЛ ХАНА В УКРЕПЛЕНИИ КАЗАХСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ И ЕГО ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА.....	263
Токбергенова З.С. ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ДЖАДИДСКОГО ДВИЖЕНИЯ ТУРКЕСТАНСКОГО КРАЯ.....	271
Токболат С.Т. ОТНОШЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ В ТУРКЕСТАНСКОГО КРАЯ С БОЛЬШЕВИКАМИ.....	284
Уалтаева А.С., Отар А.С. Г.Н. БУКЕЙХАНОВ – ОБЩЕСТВЕННЫЙ И ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ДЕЯТЕЛЬ.....	296
Уразмагамбетов Н.Н. ИЗУЧЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ ГОЛОДА В КАЗАХСТАНЕ В ТРУДАХ ЗАРУБЕЖНЫХ УЧЕНЫХ.....	301
Хаким А.Е. ТОПОНИМЫ МОГУЛИСТАНА В «ТАРИХ-И РАШИДИ».....	307
Шакенов С.Т., Ергабылов А.Е., Рысбек Б. НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ИСТОРИИ ИЗУЧЕНИЯ ДРЕВНЕЙ МЕТАЛЛУРГИИ НА ТЕРРИТОРИИ КАЛБА-НАРЫМСКИХ ПРЕДГОРИЙ.....	317
Шалдарбекова А. К ВОПРОСУ О ХРОНОЛОГИИ ТЮРКСКОЙ ЦИВИЛИЗАЦИИ.....	323
Шалдарбекова А.Б. ОСОВРЕМЕННОМ СОСТОЯНИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН: ИСТОРИЧЕСКИЙ АСПЕКТ.....	328
Шарапова К. ИДЕЯ НЕЗАВИСИМОСТИ В ТРУДАХ МУСТАФЫ ШОКАЯ.....	333
Шоинжанова М.Т., Уалтаева А.С. НАЦИОНАЛЬНЫЙ ХАРАКТЕР В КАЗАХСКО-ИНДИЙСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ (СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ).....	338
Эрейли А.Б., Макашева К., Шалкеева З. ПОТЕНЦИАЛ ОРГАНИЗАЦИЙ ИСЛАМСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В УРЕГУЛИРОВАНИИ КОНФЛИКТОВ.....	345

CONTENTS

Aliakbarova A., Dukenbaeva Z. HISTORY OF KAZAKH DIASPORA IN TURKEY.....	5
Gubaidullina M.S., Lu Qui, Suinaliyev A.A. KAZAKHSTAN –RUSSIA RELATIONS AND EURASIAN DIPLOMACY.....	11
Zhaksylykov A., Mazhen E., Zhamashev A. RELIGIOUS MOTIVES IN THE POETRY OF THE BUKHAR ZHYRAU.....	20
Zhanseitova M.M. THE VICTIM OF REPRESSION ASYLBEK SEITOV.....	29
Zhanuzak R.Zh. MAJOR ISSUES IN THE WORK OF KAZAKH DEPUTIES OF THE STATE DUMA (1906-1907).....	34
Zhorayeva G.T. HISTORY OF THE NATIONAL INTELLIGENTSI APERSECUTION.....	40
Zhumanova A. LANGUAGE REFORM IN THE EDUCATION SYSTEM AND ITS IMPLEMENTATION IN 1940-1980s.....	46
Dzhursunbaev B.A. POSITIONS OF NATIONAL SOCIAL AND POLITICAL ORGANIZATIONS OF TURKESTAN IN CONNECTION WITH THE FORMATION OF SOVIET POWER.....	61
Ikram N.A. REASONS AND CONSEQUENCES OR THE UZUNAGACH.....	73
Issova L., Stybayev B. THE STATE AND PROSPECTS OF THE KAZAKH-HUNGARIAN RELATIONS DEVELOPMENT AT THE PRESENT STAGE.....	79
Kattabekova N.K. TENGGRI OF THE ANCIENT TURKS.....	87
Kurkeyev E.M. SOME QUESTIONS OF ETHNIC AND NATIONAL IDENTITY.....	94
Kyizatova S.M. INTER-ETNIC MARRIAGES OF THE KAZAKH YOUTH AND THE DEVELOPMENT TRENDS.....	99
Kabdoldina K.K. THE PROBLEM OF EQUALITY OF KAZAKH WOMEN IN SOVIET KAZAKHSTAN.....	106
Kaliolla A., Sharypkazy N. DISCOVERY OF THE CHINESE “LETTERS ON THE BONES” AND THEIR INTRODUCTION INTO SCIENTIFIC CIRCULATION.....	113
Kassabekova E. OVERVIEW OF THE RELIGIOUS TRADITIONS OF THE KAZAKH PEOPLE.....	121
Kozybakova F.A., Bekmash A.S. FROM THE HISTORY OF RAYIMBEK BATYR AND HIS MAUSOLEUM.....	129
Konyrbayev N. SANDCRAFTS OF THE KAZAKHS OF THE OMSK DISTRICT IN THE END OF THE 19th CENTURY.....	137
Kuanbay O. HISTORICAL SINGLE ROOTEDNESS OF KAZAKH AND JAPANESE LANGUAGES.....	144
Lebayev F.R. FORMATION OF THE SEMEY INTERNAL DISTRICT: HISTORIOGRAPHICAL ASPECT.....	166
Maulit B., Sharypkazy N. THE FORMATION FACTOR OF IMAGE OF CHINA.....	174
Myrzabekov M.S., Myrzabekova R.S. BASIC PRINCIPLES OF USA FOREIGN POLICY UNDER G.W.BUSH.....	186
Nursultanova L.N., Aubakirova D.N. KAZAKHSTAN-EUROPEAN INVESTMENT PROJECTS.....	197
Omarova G.A., Murzakhodzhayev K.M. ETHNIC-DEMOGRAPHICAL DEVELOPMENT OF THE POPULATION OF KAZAKHSTAN (1999-2018).....	207
Sandybaeva A.D. SOCIO-POLITICAL PROCESSES IN THE CITY OF TURKESTAN (LATE XIX - EARLY XX CENTURIES).....	215

Satenova M.R., Shalabaeva A.B. FROM THE HISTORY OF THE ACCEPTANCE OF RUSSIAN GOVERNMENT BY THE KAZAKHS OF THE SENIOR ZHUZ.....	222
Saken S.I. NOGAI ERA AND KAZAKH EPIC.....	232
Smagulov B. THE GENEALOGICAL GROUP “QOJA” IN THE ETHNIC COMPOSITION OF THE KAZAKHS IN THE XVIII – XX CENTURIES.....	243
Tanatarova Zh., Maratova S. PUBLICLY POLITICAL AND CULTURAL-HISTORICAL CONNECTIONS BETWEEN KAZAKHSTAN AND TURKEY (INDEPENDENCE YEARS).....	259
Tasilova N.A. THE ROLE OF KHAN'S TOWEKEL IN STRENGTHENING OF KAZAKH STATEHOOD AND ITS FOREIGN POLICY.....	263
Tokbergenova Z.S. THE ACTIVITIES OF JADIDISM MOVEMENT IN TURKESTAN REGION.....	271
Tokbolat S.T. RELATIONS OF POLITICAL ORGANIZATIONS IN THE TURKESTAN REGION WITH THE BOLSHEVIKS.....	284
Ualtaeva A.S., Otar A.N. G.N. BUKEIKHANOV – PUBLICFIGURE AND STATESMAN.....	296
Urazmagambetov N.N. STUDYING THE KAZAKHSTAN’S FAMINE ISSUE IN THE WRITINGS OF FOREIGN SCHOLARS.....	301
Khakim A. TOPONYMS OF MOGHULISTAN IN «TARIKH-I RASHIDI».....	307
Shakenov S.T., Ergabylov A.E., Rysbek B. SOME ISSUES IN STUDYING THE HISTORY OF ANCIENT METALLURGY IN THE TERRITORY OF THE KALBA-NARYM FOOTHILLS.....	317
Shaldarbekova A. TO THE QUESTION OF THE CHRONOLOGY OF THE TURKIC CIVILIZATION.....	323
Shaldarbekova A. ON THE CURRENT STATE OF NATIONAL IDENTITY IN KAZAKHSTAN: HISTORICAL ASPECT.....	328
Sharapova K. THE IDEA OF INDEPENDENCE IN THE WRITINGS OF MUSTAFA SHOKAY.....	333
Shoinzhanova M.T., Ualtayeva A.S. NATIONAL CHARACTER IN KAZAKH AND INDIAN LITERATURE (COMPARATIVE ANALYSIS).....	338
Ereyli A.B., Makasheva K., Shalkeyeva Z. POTENTIALS OF THE ORGANIZATION OF THE ISLAMIC COOPERATION (OIC) TO CONFLICT RESOLUTION.....	345

EDU.E-HISTORY.KZ

электрондық ғылыми журналы 2019. 2(18)

Бас редактор:
Қабылдинов З.Е.

Компьютерде беттеген:
Зикирбаева В.С.

Жарияланған күні: 30.06.2019.
Пішімі 70x100/16. Баспа табағы 26,6.

Құрылтайшысы және баспагері:
Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті
Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
ШЖҚ РМК

Редакция мен баспаның мекен-жайы:
050010, Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй
ҚР ҒЖБМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
ШЖҚ РМКТел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

Е-mail: edu.history@bk.ru.
Журнал сайты: <https://edu.e-history.kz>

Ш.Ш. Уәлиханов ат. ТжЭИ басылған:
050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй